

Sara Huosianmaa

ALAKOULUIKÄISTEN OPPILAIKEN VANHEMPIEN KÄSITYKSIÄ SUKUPUOLITIEIOISESTA OPETUKSESTA

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Tammikuu 2023

TIIVISTELMÄ

Sara Huosianmaa: Alakouluikäisten oppilaiden vanhempien käsityksiä sukupuolittietoisen opetuksen
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Luokanopettajakoulutus
Tammikuu 2023

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten alakouluikäisten oppilaiden vanhemmat määrittelevät sukupuolittietoisuuden ja sukupuolittietoisen opetuksen käsitteet. Sukupuolittietoisuus tarkoittaa herkkyyttä tunnistaa yhteiskunnan sukupuolittavia ja epätasa-arvoisia rakenteita. Sukupuolittietoinen opetus tähtää sukupuolten välisen tasa-arvon lisäämiseen sekä sukupuolisegregaation purkamiseen rikkomalla näitä rakenteita ja mahdollistamalla jokaiselle oppilaalle yksilöllisen identiteetin ja kasvun. Myös vanhemmilla on vaikutusta siihen, kuinka lapsen käsitykset sukupuolirooleista ja hänen omista mahdollisuuksistaan rakentuvat, minkä vuoksi myös vanhempien ajatuksia aiheesta haluttiin tutkia.

Tämän laadullisen tutkimuksen aineisto kerättiin yhden alakoulun oppilaiden vanhemmilta sähköisen kyselylomakkeen avulla, jossa vanhemmat pääsivät kertomaan omia ajatuksiaan avoimien kysymysten kautta. Kyselylomakkeeseen lopulta vastasi yhdeksän koehenkilöä. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla, jonka tuloksia havainnollistettiin sekä kuvioiden että numeeristen taulukoiden kautta.

Vastauksissa sukupuolittietoisuus nähtiin sukupuolistereotyyppien tunnistamisena, sukupuolen merkityksen huomioimisena omassa toiminnassa, tietoisuutena omasta sukupuolesta ja sukupuolen näkemisenä moninaisempana käsitteenä. Sukupuolittietoinen opetus käsitettiin sekä sukupuolen merkityksen huomioimisena että häivyttämisenä opetuksessa. Sukupuolittietoiseen opetukseen ajateltiin myös kuuluvan oppilaiden yksilöllinen kohtaaminen, kaikkien hyväksyminen ja transsukupuolisuudesta opettaminen. Opetuksen tavoitteiksi nähtiin opetuksen tasa-arvoistaminen, tiedon ja suvaitsevaisuuden lisääminen, oppilaiden minäsuhteen kehittäminen ja yksilöllisen kasvun tukeminen, opetuksen vaikuttavuuden kehittäminen sekä sukupuolistereotyyppien purkaminen. Sukupuolittietoisen opetuksen toteutustavoista puhuttaessa mainittiin ainoastaan sekaryhmien käyttäminen, sukupuolten oletettujen mielenkiinnonkohteiden huomioiminen ja opettajan esimerkillinen toiminta.

Tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että suurimmaksi osaksi vanhempien käsitykset ovat linjassa sukupuolittietoisuuden ja sukupuolittietoisen opetuksen käsitteiden määritelmien kanssa. Vastauksissa kuitenkin esiintyy myös paljon epätietoisuutta ja epävarmuutta sekä jonkin verran käsitteiden määritelmistä poikkeavia ajatuksia. Tästä voidaan tehdä päätelmä, että keskustelua sukupuolittietoisuudesta ja sukupuolittietoisen opetuksen tulisi lisätä oppilaiden vanhempien kanssa, jos tavoitellaan sukupuolittietoisen opetuksen vaikuttavuuden lisäämistä.

Avainsanat: sukupuolittietoisuus, sukupuolittietoinen opetus, sukupuoli, tasa-arvo, vanhemmat, perusopetus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTINEN VIIITEKEHYS	6
2.1	Sukupuolen moninaisuus ja muuttuvuus	6
2.2	Sukupuolijärjestelmä.....	8
2.3	Sukupuolten välinen tasa-arvo.....	9
2.4	Sukupuolineutraaliutta vai sukupuolittietoisuutta	10
2.5	Sukupuolittietoinen opetus.....	11
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
3.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	14
3.2	Tutkimusmenetelmät.....	15
3.3	Aineistonkeruu	17
3.4	Aineiston analyysi	17
4	TUTKIMUSTULOKSET	21
4.1	Tutkimuskysymys 1.....	21
4.2	Tutkimuskysymys 2.....	22
4.2.1	<i>Sukupuolittietoisien opetuksen määritelmä</i>	23
4.2.2	<i>Sukupuolittietoisien opetuksen tavoitteet</i>	23
4.2.3	<i>Sukupuolittietoisien opetuksen toteutus</i>	24
4.3	Yleisesti tuloksista.....	25
5	POHDINTA	26
5.1	Johtopäätökset.....	26
5.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	29
5.3	Jatkotutkimusideat	31
	LÄHTEET	32
	LIITTEET	37
	Liite 1: Kyselylomake	37
	Liite 2: Tutkimustiedote	39

TAULUKOT

TAULUKKO 1.	ENSIMMÄISEN TUTKIMUSKYSYMYKSEN ANALYYSIN TULOKSET	21
TAULUKKO 2.	TOISEN TUTKIMUSKYSYMYKSEN ANALYYSIN TULOKSET	22

KUVIOT

KUVIO 1.	ENSIMMÄISEN TUTKIMUSKYSYMYKSEN LUOKAT	19
KUVIO 2.	TOISEN TUTKIMUSKYSYMYKSEN LUOKAT	20

1 JOHDANTO

Kun syöttää hakukoneeseen sanan sukupuolineutraali, tulee tuloksia kahdeksankertaisesti enemmän sukupuolitietoisuuteen ja lähes viisinkertaisesti enemmän sukupuolisensitiivisyyteen verrattuna. Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvä julkinen keskustelu on kasvanut viime vuosien aikana, ja usein näihin teemoihin liittyvät kysymykset, etenkin kasvatukselliset, saavat osakseen vahvoja mielipiteitä. Esimerkiksi Salonen (2011) kertoo artikkelissaan tapauksesta, jossa uutinen sukupuolineutraalisti kasvatetusta lapsesta oli aiheuttanut tuhansien negatiivisten mielipidekirjoitusten ja kommenttien reaktion. Keskusteluissa kuitenkin ongelmallista on se, että niissä käytetyt käsitteet, kuten sukupuolitietoisuus, sukupuolisensitiivisyys tai sukupuolineutraalius, eivät ole kaikille keskustelun osapuolille tuttuja ja niiden merkitykset sekoittuvat helposti keskenään. Myös julkinen keskustelu näyttää selvästi painottuneen sukupuolineutraalin kasvatustavan puolelle, mikä johtaa siihen, että helposti myös muiden sukupuoleen liittyvien kasvatustavojen nähdään tarkoittavan samaa asiaa.

Tämä tutkielma käsittelee sukupuolitietoisuutta, ja sukupuolitietoinen opetus on perusopetuksen opetussuunnitelmaan kirjattu tavoite (Opetushallitus, 2014). Sukupuolitietoisuuden opetuksen tavoitteena on lisätä sukupuolten välistä tasa-arvoa kohtaamalla jokainen oppilas ainutlaatuisena yksilönä ja purkamalla yhteiskunnassa ja kulttuurissa vallitsevia sukupuolittavia rakenteita (Jääskeläinen ym., 2015). Sukupuolitietoinen opetus huomioi myös sukupuolen moninaisuuden sekä seksuaalisten suuntautumisten ja identiteettien moninaisuuden (Jääskeläinen ym., 2015).

Sukupuolitietoisesta ja sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta on tehty jo paljon tutkimusta kasvatustieteellisen tutkimuksen kentällä, mutta vanhempien ääni ei ole vielä päässyt esille. Koska myös lapsen ympärillä olevat aikuiset rakentavat lapsen käsityksiä sukupuolesta ja sukupuolirooleista oman käyttäytymisensä ja puheensa kautta (Vilkka, 2010), on aiheellista tarkastella

myös oppilaiden vanhempien käsityksiä sukupuolittietoisuudesta ja sukupuolittietoisesta opetuksesta. Vanhemmat pystyvät omalla toiminnallaan kuitenkin vaikuttamaan siihen, kuinka sukupuolittietoisesta opetuksen tavoitteet toteutuvat, jopa tiedostamattaan.

Tulevana luokanopettajana valitsin tämän tutkielmani aiheeksi, koska sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ja vähemmistöjen aseman parantaminen ovat itselleni tärkeitä asioita, joita haluan myös tulevaisuuden ammatissani edistää. Olen myös henkilökohtaisesti nähnyt, kuinka paljon epätietoisuutta ja jopa negatiivisia tunteita näihin teemoihin liittyy. Uskon kuitenkin, että lisäämällä tietoa voimme poistaa tällaista ilmapiiriä näiden aiheiden ympäriltä.

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena on selvittää kyselylomakkeen avulla oppilaiden vanhempien ajatuksia sukupuolittietoisuudesta ja sukupuolittietoisesta opetuksesta. Tutkielman kautta on mahdollista saada ohjenuoria siihen, kuinka luokanopettajien kannattaisi käsitellä teemaa vanhempien kanssa tulevaisuudessa. Tutkimuksen tulokset voivat antaa myös viitteitä siitä, kuinka paljon ihmisillä on tietoa sukupuoleen liittyvistä kasvatustavoista ja pitäisikö keskustelua sukupuolittietoisuudesta lisätä yhteiskunnassamme.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Sukupuolitietoisuuden opetuksen tarkoituksena on lisätä sukupuolten välistä tasa-arvoa antamalla yksilöille mahdollisuus määrittää itse oma sukupuoli-identiteettinsä sekä tehdä omat valintansa ilman oletettua biologiseen sukupuoleen sovellettua (Jääskeläinen ym., 2015). Sukupuolitietoisuuden opetukseen kuuluu käsitys sukupuolen moninaisuudesta, johon kuuluu myös seksuaalisten suuntautumisten ja identiteettien moninaisuus (Jääskeläinen ym., 2015). Ymmärtääksemme sukupuolitietoisuuden opetuksen taustalla olevaa ajatusmaailmaa tulee meidän ensin käsitellä muun muassa sukupuolen käsitteen moninaisuutta, sukupuolijärjestelmää ja sukupuolten välistä tasa-arvoa. Tulen myös käsittelemään teoreettisessa viitekehyksessäni sukupuolitietoisuuden lisäksi siihen rinnastettuja käsitteitä ja määrittelemään näiden käsitteiden välisiä suhteita.

2.1 Sukupuolen moninaisuus ja muuttuvuus

Puhuttaessa sukupuolesta monelle tulee ensimmäisenä mieleen yksinkertainen binäärinen eli kaksijakoinen sukupuolijako naiseen ja mieheen. Nykyisin sukupuolen käsite kuitenkin mielletään moninaisemmaksi kokonaisuudeksi, joka koostuu useasta ulottuvuudesta ja jossa painotetaan yksilön omaa kokemusta (Vilka, 2010). Sukupuolen moninaisuuteen kuuluu ajatus useammasta kuin kahdesta sukupuolesta ja siitä, että kaikkien sukupuoli koostuu eri tavoin sekä feminiinisistä että maskuliinisista piirteistä (Karvinen, 2016). Sukupuolen moninaisuus koskee meitä kaikkia, eikä ainoastaan sukupuolivähemmistöiksi miellettyjä ihmisryhmiä. On tärkeää muistaa, että vähemmistötkään eivät ole yhtenäisiä joukkoja vaan myös vähemmistöryhmien sisällä on moninaisuutta (Alanko, 2014).

Sukupuolen moninaisuuden ajatus rikkoo perinteisiä sukupuolirooleja, koska sukupuolia ja seksuaalisuuksia on usein ollut tapana hahmottaa

vastakkainasetteluiden kautta (Rossi, 2010). Sukupuolentutkijat ovat jo kauan kritisoineet biologismia eli ihmisen toiminnan ja ominaisuuksien selittämistä pelkästään biologialla (Rossi, 2010). Kun biologia lakataan näkemästä ihmisten toiminnan ja ominaisuuksien ainoana perusteena, pystymme huomaamaan, miten kaksijakoisella sukupuolijaolla voidaan hallita ihmisiä (Juvonen, 2016). Sukupuoli on yhteiskunnassa rakentuva sosiaalinen konstruktio, johon vaikuttavat kulttuuriset ja historialliset tekijät (Lahelma & Gordon, 1997/1999). Käyttämämme kieli rakentaa maailmaa ja sen sisältämien asioiden merkityksiä (Robinson & Jones Días, 2006), joista sukupuoli on vain yksi esimerkki.

Sukupuolen käsitteeseen on monta tulokulmaa, mutta yleisimmin sukupuolen käsitettä on jaettu kahteen ulottuvuuteen: biologiseen ja sosiaaliseen (Syrjäläinen & Kujala, 2010). Englannin kielessä näistä käsitteistä käytetään termejä *sex* (biologinen sukupuoli) ja *gender* (sosiaalinen sukupuoli). Sosiaalinen sukupuoli kuvastaa ihmisen omaa kokemusta omasta sukupuolestaan ja tapaa, jolla hän ilmaisee omaa sukupuoli-identiteettiään muille (Vilkkä, 2010). Tällä sukupuolen käsitteen kahtiajaolla on pyritty selittämään sukupuolen binääristä jakoa rikkovaa toimintaa (Salonen, 2011). Tätä mallia on kuitenkin jo kauan kritisoitu. Merkittävimpänä kriitikkona on pidetty Judith Butleria, joka esitti teoksessaan *Hankala sukupuoli* (1990/2006) biologisen sukupuolen rakentuvan yhtä lailla kulttuurisesti kuin sosiaalinen sukupuoli. Tämän myötä sosiaalisen ja biologisen sukupuolen kahtiajako voidaan todeta tarpeettomaksi, koska ihmiskeho ei määrittele ihmisen sukupuolta vaan sen kautta ainoastaan välitetään ihmisten luomia käsityksiä sukupuolesta (Butler, 1990/2006).

Jokaisella ihmisellä on oikeus määritellä oma sukupuoli-identiteettinsä (Jääskeläinen ym., 2015). Sukupuoli-identiteetti on ihmisen yksilöllinen kokemus omasta sukupuolestaan (Huuska & Karvinen, 2012). Salonen (2011) kuitenkin huomauttaa, että vaikka sukupuoli ymmärretään täysin kulttuurissa rakentuvaksi, ihminen ei pysty määrittelemään täysin itse omaa sukupuoltaan, koska ihmisen sukupuoli-identiteetin muodostumista ohjaavat yhteiskunnan asettamat rajoitteet. Niin kuin aiemmin käsiteltiin, kulttuuri kuitenkin vahvasti muokkaa sukupuolta koskevia käsityksiä esimerkiksi siitä, millaiset käyttäytymiseen liittyvät ominaisuudet ovat millekin sukupuolelle ominaisia (Vilkkä, 2010). Sukupuoli on myös luonteeltaan muuttuva, ja sukupuoli-identiteetin rakentaminen on koko elämän mittainen prosessi (Reisby, 1997/1999; Jääskeläinen ym., 2015).

2.2 Sukupuolijärjestelmä

Alanko (2014) määrittelee sukupuolinormatiivisuuden tarkoittavan sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisua koskevia stereotyyppioita, jotka perustuvat kaksijakoiseen sukupuolijärjestelmään. Sukupuolijärjestelmän kautta ylläpidetään sukupuoliroolijakoa eli stereotyyppistä ajattelua naisten ja miesten välisistä eroista (Ylitapio-Mäntylä, 2012b). Sukupuolitettua maailmaa ja sukupuolistereotyyppioita luodaan ja ylläpidetään kaikilla sosiokulttuurisilla tavoilla kaikissa sosiaalisissa ympäristöissä niin ihmisen lähipiirissä kuin valtakunnallisessa mediassa (Vilkka, 2010).

Sukupuolistereotyyppiat ovat kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakennettuja käsityksiä siitä, minkälaisia miehet ja naiset ovat (European Institute for Gender Equality, 2016). Sukupuolten väliset erot eivät siis perustu biologiaan vaan sukupuolistereotyyppioihin (Juvonen, 2016). Sukupuolistereotyyppiat voivat koskea niin käyttäytymistä, fyysisiä piirteitä kuin ammattejakin (European Institute for Gender Equality, 2016). Vilkka (2010) huomauttaa myös seksuaalisuuteen liittyvän stereotyyppioita, joiden kautta myös sukupuolta usein rakennetaan ja päinvastoin. Sukupuolistereotyyppiat voivat joko olla yhteisöllisiä tai yksilöllisiä, ja niistä on erotettavissa sekä kuvailevia että ohjaavia elementtejä (Juvonen, 2016). Juvonen (2016) esittää kuvailevien elementtien kertovan sukupuolten oletetuista ominaisuuksista ja ohjailevien elementtien kertovan, millaisia sukupuolten edustajien pitäisi olla ilman, että he aiheuttavat esimerkiksi pahennusta muissa ihmisissä.

Lasten sosiaalistuessa sukupuoleen he omaksuvat kulttuurin luomia sukupuolta koskevia normeja (Syrjäläinen & Kujala, 2010). Sosiaalistamisessa lapselle opetetaan, kuinka toimitaan sukupuoliroolien mukaisesti ja minkälaiset raamit hänellä on oman sukupuoli-identiteettinsä toteuttamisessa (Alasuutari, 2016). Käsitystä lapsen sosiaalistamisesta sukupuoleen on kuitenkin kritisoitu siitä, että lasta ei saa ajatella passiivisena tiedon vastaanottajana, vaan lapsi on yhtä lailla mukana rakentamassa omalla toiminnallaan ja ajattelullaan omaa identiteettiään (Robinson & Jones Días, 2006). Sukupuoliroolit omaksutaan yleisesti jo aika varhaisessa vaiheessa, koska niiden noudattamisesta myös palkitaan (Juvonen, 2016). Jo pienestä lähtien lapset havainnoivat muiden ihmisten reaktioita heidän toimintaansa ja sitä kautta rakentavat käsityksen heille

hyväksyttävistä käyttäytymismalleista (Ylitapio-Mäntylä, 2012a). Juvonen (2016) myös mainitsee sukupuolinormien purkamista vaikeuttavan se, että ihmisillä on luontainen tarve sukupuolittaa eli määritellä toisen ihmisen sukupuoli, jonka tekemistä vahvat sukupuolinormit helpottavat.

2.3 Sukupuolten välinen tasa-arvo

Sukupuoleen sosiaalistamisen tekee ongelmalliseksi se, että sukupuolittaminen luo sukupuolten välille epätasa-arvoisuutta ja vaikeuttaa lasten oman henkilökohtaisen identiteetin kehittymistä luomalla paineita sopeutua yhteiskunnan muotteihin. Sukupuolistereotyytiat muun muassa vaikuttavat ihmisten käsityksiin heidän mahdollisuuksista koulussa ja työelämässä (Luísa de Bivar Black ym., 2021). Sukupuolistereotyytiat voivat parhaassa tapauksessa auttaa sukupuoli-identiteetin rakentumisessa, mutta jos niihin liittyy vallankäyttöä, esimerkiksi naisten alistamista vähemmän arvostettuun asemaan työelämässä, sukupuolistereotyytiat lisäävät eriarvoisuutta (Syrjäläinen & Kujala, 2010).

Sukupuolet eivät todellakaan ole yhteiskunnassamme tasa-arvoisia (Reisby, 1997/1999). Maskuliiniseksi miellettyjä ominaisuuksia on aina arvostettu yhteiskunnassa enemmän (Tainio ym., 2010). Tämän voi nähdä esimerkiksi siinä, kuinka sukupuolirooleja rikkovia poikia on ollut tapana ohjata voimakkaammin käyttäytymään sukupuolinormien mukaisesti kuin sukupuolirooleja rikkovia tyttöjä (Alanko, 2014).

Tutkimukset ovat osoittaneet, että tytöt valitsevat koulussa heihin kohdistettujen oletusten vuoksi vähemmän arvostettuja oppiaineita ja tätä kautta myös ajautuvat alemmipalkkaisimmille urapoluille, vaikka tytöt keskimäärin menestyvät koulussa paremmin kuin pojat (Lahelma & Gordon, 1997/1999). Työelämä ja koulutus ovat vahvasti eriytyneet sukupuolen mukaan Suomessa, mikä on johtanut naisten heikompaan asemaan työelämässä, koska naisille ominaisiksi mielletyt koulutus- ja urapolut ovat vähemmän arvostettuja ja pienempipalkkaisia (Korvajärvi, 2010). Ongelma ei suoranaisesti ole sukupuolistereotyytioissa vaan siinä, että näitä oletuksia ei tiedosteta, eikä sen vuoksi osata toimia niiden kanssa (Alanko, 2014). Jos halutaan vaikuttaa esimerkiksi sukupuolen mukaan eriytyneisiin työmarkkinoihin, täytyy huolehtia

ensin oppilaitosten tasa-arvoisuudesta, johon sukupuolittietoinen opetus tähtää (Jääskeläinen ym., 2015).

Pelkästään muodollinen tasa-arvo ei kuitenkaan riitä vaan pitää myös varmistaa mahdollisuuksien tasa-arvo (Syrjäläinen & Kujala, 2010). Ihmisillä tulee todellisesti olla mahdollisuus olla oma itsensä ja tehdä haluamiaan valintoja ilman painetta sopia tietynlaiseen muottiin. Sukupuolten välisestä tasa-arvosta puhuttaessa ei tule myöskään unohtaa sukupuolen moninaisuutta (Vilka, 2010).

2.4 Sukupuolineutraaliutta vai sukupuolittietoisuutta

Tässä tutkielmassa käsittelen sukupuolittietoisuuden käsitettä, joka usein yhdistetään sukupuolineutraaliuden ja sukupuolisensitiivisyyden käsitteisiin. Sukupuolittietoisuus ja sukupuolisensitiivisyys ovat käytännössä toistensa synonyymejä, ainoastaan näiden käsitteiden käyttöyhteydet vaihtelevat. Peruskoulussa, korkeimmilla koulutusasteilla ja työelämässä usein käytetään sukupuolittietoisuuden käsitettä, kun taas sukupuolisensitiivisyydestä puhutaan varhaiskasvatuksessa. Sukupuolineutraalius voidaan taas nähdä näiden kahden käsitteen vastakohtana.

Sukupuolineutraaliudella tarkoitetaan sitä, että sukupuolen merkitys häivytetään, eikä sukupuolten välisiä eroja tunnisteta (Syrjäläinen & Kujala, 2010). Sukupuolineutraalius helposti mielletään tasa-arvoiseksi, koska oppilaita kohdellaan yhdenvertaisesti heidän sukupuolestaan riippumatta, mutta todellisuudessa sukupuolen merkityksen häivyttäminen edistää sukupuolistereotyyppien ja sukupuolten välisen epätasa-arvon vahvistumista (Lahelma & Gordon, 1997/1999). Syrjäläinen ja Kujala (2010) huomauttavat sukupuolineutraalin kasvatustavan muun muassa estävän esimerkiksi opettajaa näkemästä epätasa-arvoistavia sukupuolittavia rakenteita sekä omia käytöksiä ja toimintaa vaikuttavia ennako-oletuksia oppilaista heidän sukupuolensa perusteella.

Sukupuolineutraaliuden sijaan sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi tarvitaan nimenomaan herkkyyttä tunnistaa yhteiskunnan sukupuolittavia ja sukupuolten välistä epätasa-arvoa luovia rakenteita, mihin sukupuolittietoisuus ja sukupuolisensitiivisyys tähtäävät (Jääskeläinen ym., 2015). Syrjäläinen ja Kujala (2010) kertovat sukupuolittietoisuuden tarkoittavan

sukupuolinäkökulman huomioimista kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole sukupuolten välisten erojen korostaminen vaan niihin liittyvien stereotyyppien tunnistaminen ja purkaminen (Syrjäläinen & Kujala, 2010).

Salonen (2011) vertailee sukupuolta koskevia kasvatuksellisia suuntauksia muun muassa sen perusteella, miten ne mieltävät yksilön sukupuolen rakentuvan. Sukupuolittavassa kasvatuksessa yksilön sukupuoli nähdään määrittävän biologian perusteella, ja sukupuolineutraalissa kasvatustavassa sukupuoli tarkoittaa sen saamaa merkitystä sosiaalisessa maailmassa (Salonen, 2011). Myös sukupuolitietoisessa kasvatuksessa sukupuolen mielletään olevan kulttuurinen ja sosiaalinen konstruktio (Reisby, 1997/1999).

Yleinen harhaluulo on, että sukupuolitietoisuudessa tähdättäisiin sukupuolen tai sen ilmaisun poistamiseen, vaikka tarkoituksena on ainoastaan antaa jokaiselle mahdollisuus olla oma itsensä (Nousiainen, 2020). Vaikka sukupuolineutraaliudessa pyritään häivyttämään sukupuolen merkitystä esimerkiksi sukupuolittuneiden ilmaisujen välttämällä, myös tämän toiminnan tavoitteena on mahdollistaa lapsen yksilöllinen kasvu ja sukupuoli-identiteetin rakentuminen ilman yhteiskunnan sukupuolittavia ja rajoittavia rakenteita (Salonen, 2011). Monet asiantuntijat ovat kuitenkin esittäneet, että sekä lapsen kasvattamisella vanhempien toivomaan sukupuoleen ja ahtaisiin sukupuolirooleihin että täysin sukupuolineutraalisti kasvattamalla voidaan vaikuttaa kielteisellä tavalla lapsen sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisuuden kehittymiseen (Vilkkä, 2010).

2.5 Sukupuolitietoinen opetus

Sukupuolitietoinen opetus on yksi perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteista, joka tähtää sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen (Opetushallitus, 2014). Koska tasa-arvolaisissa oppilaitoksissa on velvoitettu edistämään tasa-arvoa (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609), on myös tätä kautta sukupuolitietoisuuden opetuksen toteuttaminen oppilaitosten velvollisuus. Sukupuolitietoisuuden opetuksen tavoitteena on edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa välttämällä oppilaiden sukupuolittamista ja sitä kautta rikkomalla koulutuksen ja työelämän sukupuolisegregaatiota (Jääskeläinen ym.,

2015). Jääskeläinen ja kumppanit (2015) määrittelevätkin sukupuolittietoisuuden osaksi hyvän opettajan ammattitaitoa ja laadukkaan opetuksen tunnuspiirteeksi.

Sukupuolittuneisuuden kitkeminen on peruskoulussa erityisen tärkeää, koska silloin oppilaiden käsitykset muun muassa sukupuolirooleista muodostuvat ja vakiintuvat (Jääskeläinen ym., 2015). Sukupuolittietoisuuden opetuksen lähtökohta on se, että opettaja tiedostaa oman toimintansa taustalla vaikuttavat käsitykset ja myös ymmärtää, miten eri sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät vaikuttavat sukupuolirooleihin ja oppilaiden väliseen tasa-arvoon (Jääskeläinen ym., 2015). Sen lisäksi, että sukupuoliroolit tuodaan oppilaille näkyviksi, kasvattajien tulisi myös havainnollistaa niiden vaikutuksia ihmisten toimintaan ja valintoihin, jotta oppilaat osaavat itse purkaa niiden vaikutuksia itseensä (Robinson & Jones Días, 2006). Myös sukupuolittietoisessa opetuksessa kasvattaja itse pyrkii purkamaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita (Jääskeläinen ym., 2015).

Näiden asioiden lisäksi sukupuolittietoinen kasvattaja osaa muun muassa valita sukupuolten välistä tasa-arvoa edistäviä oppimateriaaleja, kohdata jokaisen oppilaan yksilönä ja tukea oppilaiden sukupuoli-identiteetin kehittymistä (Jääskeläinen ym., 2015). Vaikka sukupuolen moninaisuus on osa koulumaailmaa esimerkiksi sukupuolivähemmistöihin kuuluvien oppilaiden kautta, oppimateriaaleissa silti käsitellään todella vähän sukupuolen moninaisuutta (Karvinen, 2016). Oppilailla on oikeus saada luotettavaa tietoa sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, ja tämä tietämys toimii perustana heidän toiminnalleen osana tasa-arvoista yhteiskuntaa (Vilka, 2010).

Tiedon lisääminen sukupuolen moninaisuudesta laajentaa ihmisten käsityksiä sukupuolelle soveliaista käyttäytymismalleista ja ominaisuuksista sekä lisää erilaisten ihmisten hyväksyntää yhteiskunnassa (Jääskeläinen ym., 2015). Esimerkiksi myös luokkatoverit asettavat oppilaille paineita käyttäytyä sukupuoliroolien mukaisesti, joten opettaja ei ole yksin vastuussa sukupuolittamisen purkamisesta (European Institute for Gender Equality, 2016). Suvaitsevaisuus ei välttämättä ole paras mahdollinen sana kuvastamaan sukupuolittietoisuuden opetuksen tavoitteita, koska suvaitsevaisuus viittaa tilanteeseen, jossa osalla ihmisistä olisi valta-asema (Karvinen, 2010). Jos näkisimme kaikki ihmiset tasavertaisina yksilöinä, voisimme purkaa

sukupuolistereotypiat ja lopettaa kahden sukupuolen välisen vastakkainasettelun (Wingrave, 2018).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Ihmisillä ei ole syntymästä lähtien käsityksiä sukupuolelle hyväksyttävistä ominaisuuksista vaan ihmiset omaksuvat sitä, mitä heille opetetaan (Haataja & Leinonen, 2005). Oppilaan kaikilla sosiaalisilla ympäristöillä on vaikutusta siihen, miten nämä käsitykset muodostuvat ja tätä kautta miten sukupuolittietoisien opetuksen tavoitteet toteutuvat. Koska myös vanhemmilla on vaikutus sukupuolittietoisien opetuksen tavoitteiden toteutumiseen, haluan tutkia heidän ajatuksiaan aiheesta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää alakouluikäisten oppilaiden vanhempien käsityksiä sukupuolittietoisuudesta ja sukupuolittietoisesta opetuksesta. Lähestyn aihetta seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Miten vanhemmat käsittävät käsitteen sukupuolittietoisuus?
2. Mitä vanhemmat ajattelevat sukupuolittietoisien opetuksen sisältävän?

Rajasin tutkimuksen käsittelemään ainoastaan alakouluikäisten oppilaiden vanhempia, koska itseäni luokanopettajaopiskelijana kiinnosti erityisesti heidän ajatuksensa. Tutkimusta suunnitellessani alun perin ajattelin kohderyhmäksi oppilaiden huoltajia, mutta lopulta totesin vanhempien olevan parempi rajaus. Molemmat vaihtoehdot rajaisivat varmasti pois joitain vastaajia, mutta perustelen valintani sillä, että koen vanhemmuudella olevan monimuotoisempi merkitys. Lapsen elämässä moni ihminen voi kokea itsensä lapsen vanhemmaksi, vaikkei sitä virallisesti olisi. Huoltajuus kuitenkin on aina juridisesti määritelty.

3.2 Tutkimusmenetelmät

Toteuttamani tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, koska tutkimuksen tarkoituksena on selvittää oppilaiden vanhempien käsityksiä sukupuolitetoisuudesta ja sukupuolitetoisesta opetuksesta. Laadullinen tutkimus pyrkii avaamaan ihmisten käsityksiä ja luomia merkityksiä (Ronkainen, Mertala & Karjalainen, 2008). Kvalitatiivinen tutkimus on valtava kirjo erilaisia lähestymistapoja, aineistonkeruumenetelmiä ja analyysitapoja, mutta yhteistä niille kaikille on ihmisten elämismaailman tutkiminen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Tutkielmassani on myös paljon laadulliselle tutkimukselle ominaisia piirteitä, kuten aineistolähtöinen analyysi, hypoteesittomuus, pieni määrä koehenkilöitä ja laadullinen aineisto (Eskola & Suoranta, 1996).

Koska tutkimuksessa tarkastellaan käsitteiden merkitysten rakentumista, tutkimusotteeni on lähestymistavaltaan sosiokonstruktivistinen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006) toteavat, että sosiaalisen konstruktionismin mukaisissa lähestymistavoissa yleensä tutkimuksen kohteena on kieli niin kuin tässäkin tutkielmassa. Laadullisen tutkimuksen yhtenä haasteena onkin sen perustuminen kielellisyyteen ja kommunikointiin, koska silloin myös aina tutkija on mukana tiedon muodostumisessa (Ronkainen, Mertala & Karjalainen, 2008). Koska tutkimuksen kohteena on kieli, joka toimii merkitysten ja käsitysten välittäjänä (Ronkainen, Mertala & Karjalainen, 2008), informantit pääsevät tässä tutkimuksessa itse kertomaan omia ajatuksiaan avoimia kysymyksiä sisältävällä kyselylomakkeella. Tuomi ja Sarajärvinen (2018) sanovat, että helpoin tapa saada tietää toisen ihmisen ajattelusta, on kysyä suoraan häneltä itseltään.

Sähköinen kyselylomake tuntui hyvältä vaihtoehdolta aineistonkeruuseen tässä tutkielmassa sen tarjoamien etujen vuoksi. Sähköisessä kyselytutkimuksessa vastauksien pituutta ei tarvitse rajoittaa ja vastauksia ei tarvitse kirjoittaa uudelleen analyysia varten, jolloin virheiden mahdollisuus pienenee (Ronkainen, Mertala & Karjalainen, 2008; Ronkainen Karjalainen & Mertala, 2008). Nämä edut ovat tärkeitä etenkin, kun kyseessä on avoimia kysymyksiä sisältävä kyselylomake, johon voi tulla pitkiäkin vastauksia, joissa jokaisella sanavalinnalla on merkitys. Ronkainen, Mertala ja Karjalainen (2008) myös painottavat, että sähköisessä muodossa olevalla kyselyllä on mahdollisuus

saavuttaa laajemmin ihmisiä ja siten saada enemmän vastauksia. Myös kynnys tutkimukseen osallistumiseen saattaa olla pienempi sähköisen kyselylomakkeen takia, koska jokainen vastaaja voi vastata heille hyvänä ajankohtana ja käyttää heille sopivan ajan kyselyn täyttämiseen. Vastaajien ei myöskään tarvitse pelätä, että esimerkiksi haastattelija tuomitsisi heidät heidän vastaustensa takia, koska informantit saavat vastata kyselyyn täysin nimettömänä ja yksin.

Valitsin aineiston analyysitavaksi sisällönanalyysin, koska tässä tutkimuksessa aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Laadullisessa sisällönanalyysissä aineistosta poimitaan tutkimustehtävän kannalta merkitykselliset kohdat ja ne järjestetään selkeään ja tiiviiseen muotoon johtopäätösten tekoa varten (Schreier, 2012). Tässä tutkielmassa aineiston analyysia ei ohjaa mikään tietty teoria, jonka vuoksi juuri aineistolähtöinen sisällönanalyysi on sopiva valinta analyysitavaksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Aineistolähtöisessä analyysissä ryhmittelyssä käytetyt luokat nousevat aineistosta, eivätkä tutkijan aikaisemmat tiedot aiheesta saisi vaikuttaa analyysiin (Schreier, 2012; Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tuomi ja Sarajärvi (2018) huomauttavat tämän olevan suurin haaste aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä, koska tutkijan on käytännössä mahdotonta tehdä täysin objektiivisiä havaintoja.

Sisällönanalyysin yhteydessä saatetaan puhua usein myös sisällön erittelystä, joka on analyysitapa, jossa kuvataan kvantitatiivisesti aineiston sisältöä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006) muistuttavat, että myös laadullisen analyysin tukena voidaan käyttää määrällisiä elementtejä. Ottaessaan mukaan kvantifiointia tulee kuitenkin tutkijana pitää jatkuvasti mielessä sen tarkoitus ja tehtävä omassa tutkimuksessa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Koska kaikki laadulliset tutkimukset ovat tapaustutkimuksia (Eskola & Suoranta, 1996), määrällisyyttä ei käytetä tulosten yleistämisessä. Sisällönanalyysin yhteydessä määrällisiä elementtejä käytetään esimerkiksi koodauksen tai tulosten esittämisen apuna (Schreier, 2012) niin kuin olen myös tehnyt tässä tutkimuksessa.

3.3 Aineistonkeruu

Aineistonkeruu suoritettiin yhteistyössä yhden pirkanmaalaisen alakoulun kanssa. Rajasin tutkimukseni koskemaan ainoastaan yhden alakoulun oppilaiden vanhempien käsityksiä, jotta tutkimuksen laadullinen aineisto ei kasvaisi liian suureksi analysoida. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus tehdä yleistyksiä tutkittavasta kohteesta vaan pyrkiä kuvaamaan jotain tiettyä ilmiötä, jolloin informanttien määrää merkittävämpää on aineiston laatu tutkimuksen tehtävää ajatellen (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Aineisto kerättiin sähköisen kyselylomakkeen avulla, jossa oli muutama avoin kysymys sukupuolitietoisuuteen ja sukupuolitietoiseen opetukseen liittyen (liite 1). Kyselylomakkeen kysymykset muodostin suoraan tutkimuskysymysten pohjalta. Saadakseni enemmän tietoa koehenkilöiltä kysyin tarkemmin sukupuolitietoisesta opetuksesta tiedustelemalla heiltä myös opetuksen määritelmän lisäksi sen tavoitteista ja toteutustavoista. Ennen aineistonkeruun aloittamista testasin kyselylomaketta ryhmällä ystäviäni, jonka kautta varmistin kyselylomakkeen kysymysten, sanavalintojen ja rakenteen toimivuuden tutkimuksen tehtävän kannalta.

Tutkimuksesta tiedotettiin koulun Wilman tiedoteosiossa, jossa tutkimustiedote (liite 2) oli nähtävissä koko aineistonkeruun ajan. Kyselyyn oli aikaa vastata noin kaksi viikkoa. Koska kyselyn tarkoituksena oli selvittää informanttien omia käsityksiä aiheista, kyselylomakkeen yhteydessä ei annettu minkäänlaisia käsitteiden määritelmiä. Vastaajia myös kehoitettiin ennen vastaamista vastaamaan täysin heidän omien ajatustensa perusteella ilman tiedonhakua. Kiinnitin myös erityistä huomiota seminaareissa saamani palautteen myötä kysymyksissä käytettäviin sanavalintoihin, jotta en käyttäisi kysymyksissä sanoja, jotka antavat vaikutelman siitä, että olettaisim koehenkilöiden ajatusten ja vastausten olevan virheellisiä.

3.4 Aineiston analyysi

Laadullisista aineistoista löytyy yleensä paljon mielenkiintoista tietoa, josta kaikki eivät kuitenkaan liity tutkimustehtävään. Siksi onkin erittäin tärkeää tehdä selvä päätös ennen aineiston analyysin aloittamista, mitä tässä tutkimuksessa ollaan

etsimässä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Sisällönanalyysi lähtee liikkeelle koodaamisesta, jossa aineistosta aletaan poimia tutkimuskysymyksiin vastaavia ilmaisuja (Vuori, n.d.). Aineistosta koodatut kohdat kerätään erilleen muusta aineistosta ja ryhmitellään yhdistävien tekijöiden kautta luokkiin, jotka asetetaan analyysissä suhteeseen keskenään (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Kyselyyn lopulta vastasi yhdeksän koehenkilöä. Aloitin analyysin kokoamalla kyselylomakkeen vastaukset yhdelle samalle tiedostolle, jonka tein Qualtrics-ohjelman raporttityökalun kautta. Ohjelma kokosi valitsemani kysymykset ja niiden kaikki vastaukset yhdelle tiedostolle selkeään muotoon, josta aineistoa oli helppo tarkastella. Ennen analyysin aloittamista tutustuin aineistoon lukemalla sen useaan otteeseen läpi, jotta opin tuntemaan aineiston. Tarkastellessani ja analysoidessani yksittäisten informanttien vastauksia merkitsin numeroin vastaajat satunnaisessa järjestyksessä numeroilla 1–9 koehenkilöiden lukumäärän mukaan.

Aloitin analyysin koodaamisella, jossa merkitsin aineistossa olevia tutkimuskysymyksiin vastaavia kohtia eri värein. Käytin samaa aihetta käsittelevissä ilmaisuissa samaa väriä. Päätin jo ennen analyysin aloittamista, että en lähde pelkistämään aineistostani löytyviä ilmauksia, koska aineisto oli muutenkin jo riittävän suppea käsiteltäväksi. Myös ilmausten sisältämät ajatukset oli helppo ymmärtää jo ilman pelkistämistä, enkä halunnut kadottaa aineistosta mitään alkuperäisiä merkityksiä.

Tämän jälkeen kokosin koodatut ilmaisut erilliseen tiedostoon taulukoihin, jossa keräsin aina samalla värillä merkityt ilmaisut yhteen. Taulukoinnin jälkeen pyrin vielä löytämään aineiston pohjalta yhtenäisiä ylä- tai alaluokkia muodostuneille luokille. Johtuen aineiston pienestä koosta ja vastausten samankaltaisuudesta ilmaisuista ei kuitenkaan löytynyt mitään uusia ala- tai yläluokkia. Päätin asettaa luokat järjestykseen tutkimuskysymysten ja kyselylomakkeen kysymysten perusteella.

Kun lähdin ryhmittelemään aineistoani luokkiin ja keksimään luokille kuvaavia nimiä, muodostin molemmille tutkimuskysymyksille omat ryhmittelynsä. Kyselylomakkeen ensimmäinen kysymys (liite 1) antaa vastauksia ensimmäiseen asettamaani tutkimuskysymykseen, ja kyselylomakkeen muut kysymykset liittyvät toiseen tutkimuskysymykseen. Toinen tutkimuskysymys koski käsityksiä sukupuolitietoisesta opetuksesta, mihin olin pyrkinyt saamaan mahdollisimman

paljon tietoa kysymällä informanteilta erikseen käsitteen määritelmästä sekä opetuksen toteutuksesta ja tavoitteista. Muodostin toisen tutkimuskysymyksen kohdalla luokkien yläluokat kyselylomakkeen kysymysten perusteella. Alla olevassa kuviossa (kuvio 1) on ensimmäiseen tutkimuskysymyksen muodostuneet luokat ja toisessa kuviossa (kuvio 2) on toiseen tutkimuskysymykseen muodostuneet luokat. Pyrin nimeämään kaikki luokat mahdollisimman hyvin sisältöä kuvaavalla otsikolla.

KUVIO 1. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen luokat

KUVIO 2. Toisen tutkimuskysymyksen luokat

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Tutkimuskysymys 1

Tutkimuksen ensimmäinen tutkimuskysymys oli ”Miten vanhemmat käsittävät käsitteen sukupuolietoisuus?”. Vastauksia tähän tutkimuskysymykseen kerättiin kyselylomakkeen ensimmäisestä kysymyksestä (liite 1). Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla muodostuneet luokat ja niiden esiintyvyys aineistossa ovat nähtävissä taulukosta 1. Sukupuolietoisuus-pääloukkan alle muodostui neljä yläluokkaa: sukupuolen moninaisuus, sukupuolen huomioiminen omassa toiminnassa, sukupuolistereotyypioiden tunnistaminen ja tietoisuus omasta sukupuolesta.

TAULUKKO 1. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysin tulokset

Pääloukka	Yläluokka	Esiintyvyys
Sukupuolietoisuus	Sukupuolen moninaisuus	55,5 %
	Sukupuolen huomioiminen omassa toiminnassa	33,3 %
	Sukupuolistereotyypioiden tunnistaminen	22,2 %
	Tietoisuus omasta sukupuolesta	11,1 %

Yli puolet vastaajista mainitsi vastauksessaan kysyttäessä sukupuolietoisuuden määritelmästä sukupuolen moninaisuuden. Sukupuolen moninaisuus -yläluokkaan kuuluvissa ilmaisuihin informantit toivat esiin sukupuolen moninaisuuden tiedostamisen. Vastaajat puhuivat muista sukupuoli-identiteeteistä kaksijakoisen sukupuolijaon lisäksi, sukupuolen subjektiivisesta kokemuksesta ja jokaisen oikeudesta määritellä itse oma sukupuolensa.

Seuraavaksi eniten vastauksissa esiintyi sukupuolen huomioiminen omassa toiminnassa -yläluokkaan kuuluvia ilmaisuja. Yksi kolmasosa vastaajista kertoi sukupuolietoisuuteen kuuluvan sukupuolen merkityksen huomioimisen omassa toiminnassa tai puheessa. Kaksi vastaajista mainitsi vastauksessaan

sukupuolistereotyyppien tunnistamisesta niin ihmisen biologisiin kuin muihin ominaisuuksiin liittyen. Yksi vanhempi vastasi sukupuolittietoisuuden määritelmän koskevan ihmisen omaa tietoisuutta omasta sukupuolestaan. Vastaaja sanoi ihmisten, jotka tiedostavat sopivansa kaksijakoiseen sukupuolijakoon, olevan sukupuolittietoisia, kun taas näiden sukupuoli-identiteettien ulkopuolelle sijoittuvat ihmiset eivät ole sukupuolittietoisia.

Tulee mieleen että useimmiten tiedostamme olevamme jompaakumpaa sukupuolta (male/female), mutta jos asia on epäselvä (muunsukupuolinen tmv.) niin ehkä ei ole sukupuolittietoinen. (9)

4.2 Tutkimuskysymys 2

Tutkimuksen toinen tutkimuskysymys oli ”Mitä vanhemmat ajattelevat sukupuolittietoisuuden opetuksen sisältävän?”. Taulukosta 2 voi nähdä tämän tutkimuskysymyksen kohdalla muodostuneet luokat ja niiden esiintyvyyden. Vastauksia tähän tutkimuskysymykseen kerättiin kyselylomakkeen kysymyksestä numero kaksi ja siitä eteenpäin. Pääluokaksi valikoitui tutkimuskysymyksen perusteella sukupuolittietoinen opetus, joka jakautui vielä kolmeen yläluokkaan kyselylomakkeen kysymysten perusteella: sukupuolittietoisuuden määritelmä, sukupuolittietoisuuden opetuksen tavoitteet ja sukupuolittietoisuuden opetuksen toteutus.

TAULUKKO 2. Toisen tutkimuskysymyksen analyysin tulokset

Pääluokka	Yläluokka	Alaluokka	Esiintyvyys
		Sukupuolen häivyttäminen	33,3 %
		Sukupuolen huomioiminen	33,3 %
	Määritelmä	Yksilönä kohtaaminen	22,2 %
		Kaikkien hyväksyminen	11,1 %
		Transsukupuolisuudesta opettaminen	11,1 %
		Sukupuolistereotyyppien purkaminen	33,3 %
Sukupuolittietoinen opetus		Yksilöllisen kasvun tukeminen	22,2 %
		Suvaitsevaisuus	33,3 %
	Tavoitteet	Opetuksen vaikuttavuuden lisääminen	11,1 %
		Minäsuhteen kehittäminen	22,2 %
		Tiedon lisääminen	11,1 %
		Opetuksen tasa-arvoistaminen	11,1 %
		Sekaryhmät	33,3 %
	Toteutus	Sukupuolten oletettujen mielenkiinnonkohteiden huomioiminen	11,1 %
		Opettajan esimerkillinen toiminta	11,1 %

4.2.1 Sukupuolitietoisien opetuksen määritelmä

Sukupuolitietoisien opetuksen määritelmä -yläluokassa on viisi alaluokkaa: sukupuolen häivyttäminen, sukupuolen huomioiminen, yksilönä kohtaaminen, kaikkien hyväksyminen ja transsukupuolisuudesta opettaminen. Eniten mainintoja vastauksissa keräsivät sukupuolen häivyttäminen ja sukupuolen huomioiminen. Yksi kolmasosa informanteista kirjoitti vastauksessaan näistä asioista, ja muissa yläluokissa on yhdestä kahteen mainintaa.

Sukupuolen häivyttäminen -alaluokassa vastaajat kirjoittivat sukupuolen merkityksen häivyttämisestä opetustilanteissa muun muassa sukupuolittuneiden ilmaisujen välttämiseksi. Yhdessä ilmaisussa tässä luokassa myös mainittiin termi sukupuolineutraalius. Sukupuolen huomioiminen -alaluokassa taas puhuttiin sukupuolen merkityksen huomioimisesta opetuksessa esimerkiksi antamalla kaikille oppilaille mahdollisuuden valita itse omat mielenkiinnonkohteensa oppiainevalinnoissa.

Kaikkien hyväksyminen -alaluokassa mainittiin sukupuolitietoisien opetuksen olevan kaikkien ihmisten hyväksymistä. Vastaukset, joissa puhuttiin oppilaiden yksilöllistä kohtaamisesta irrallisena massasta ja sukupuolirooleista, kuuluvat yksilönä kohtaaminen -alaluokkaan. Viimeisessä luokassa ”transsukupuolisuudesta opettaminen” yksi informanteista vastasi sukupuolitietoisien opetuksen olevan transsukupuolisuudesta opettamista.

4.2.2 Sukupuolitietoisien opetuksen tavoitteet

Sukupuolitietoisien opetuksen tavoitteet -yläluokan alle muodostui eniten alaluokkia, jotka ovat opetuksen tasa-arvoistaminen, tiedon lisääminen, suvaitsevaisuus, minäsuhteen kehittäminen, opetuksen vaikuttavuuden lisääminen, sukupuolistereotyyppien purkaminen ja yksilöllisen kasvun tukeminen. Yksi kolmasosa vastaajista mainitsi vastauksissaan sukupuolistereotyyppien purkamisen ja suvaitsevaisuuden. Yksilöllisen kasvun tukeminen ja minäsuhteen kehittäminen esiintyivät molemmat vastauksissa pari kertaa. Loput alaluokat keräsivät yksittäisiä mainintoja.

Sukupuolistereotyyppien purkamisessa puhuttiin ammattien ja oppiaineiden sukupuolittuneisuuden rikkomisesta sekä sukupuolistereotyyppien

välttämisestä ihmisten ja heidän ominaisuuksiensa määrittelyssä. Suvaitsevaisuus-alaluokan ilmaisuihin kerrottiin sukupuolittietoisuuden opetuksen tähtäävän suvaitsevaisuuden lisäämiseen, ja tiedon lisääminen -alaluokan ilmaisussa puhuttiin tiedon lisäämisestä. Yksilöllisen kasvun tukemisessa mainittiin oppilaan kehityksen ja oppimisen tukemisesta yksilöllisesti ja oppilaan oikeudesta olla oma itsensä.

Minäsuhteen kehittäminen -alaluokassa nähtiin sukupuolittietoisuuden opetuksen tavoitteeksi oppilaan itsetuntemuksen ja omanarvontunnon parantuminen. Opetuksen tasa-arvoistaminen -alaluokassa puhuttiin onnistumisten takaamisesta kaikille oppilaille sukupuolesta riippumatta. Opetuksen vaikuttavuuden lisääminen -alaluokkaan kuuluvassa vastauksessa sukupuolittietoisuuden opetuksen tavoitteena nähtiin opetuksen vaikuttavuuden lisääminen opetuksen yksilöllistämisen kautta.

4.2.3 Sukupuolittietoisuuden opetuksen toteutus

Sukupuolittietoisuuden opetuksen toteutus -yläluokkaan kuuluu kolme alaluokkaa: sekaryhmät, sukupuolten oletettujen mielenkiinnonkohteiden huomiointi ja opettajan esimerkillinen toiminta. Informantit vastasivat sukupuolittietoisuuden opetuksen toteutusta koskevan kysymyksen kohdalla eniten, etteivät he tiedä vastausta. Tämän saattaa osittain johtua siitä, että kysymys oli lomakkeella ainoa, jonka alussa kysyttiin, tietävätkö koehenkilöt vastausta kysymykseen.

Eniten vastauksissa mainittiin opetuksen toteuttamisesta sekaryhmissä. Yksi kolmasosa vastaajista mainitsi toteutustavaksi sekaryhmät, ja sukupuolten oletettujen mielenkiinnonkohteiden huomiointi sekä opettajan esimerkillinen toiminta mainittiin molemmat kerran. Opettajan esimerkillisellä toiminnalla tarkoitetaan arjen toiminnan kautta tapahtuvaa mallioppimista, eikä perinteistä opetusta asiasta, kuten luennointia ja tehtävien tekemistä, niin kuin vastaajakin itse ilmaisi. Vastaaja, joka mainitsi vastauksessaan sukupuolten oletettujen mielenkiinnonkohteiden huomiointista, antoi esimerkin siitä, kuinka oppilaiden sukupuolistereotyyppien mukaisia mielenkiinnonkohteita voidaan hyödyntää opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Poikien kohdalla myös toiminnallinen opetusmetodi voi paremmin toimia, tytöt ovat usein itsenäisempiä tekijöitä ja tunnollisia puurtajia, joille vastuun antaminen tms. voi toimia hyvin. (4)

4.3 Yleisesti tuloksista

Tutkimukseen vastasi yhteensä yhdeksän koehenkilöä, ja kyselylomakkeella oli neljä kysymystä eli vastauksia kyselylomakkeelle kertyi 36 kappaletta. Kolmasosassa eli 12 vastauksessa informantit ilmaisivat sanallisesti epävarmuutta tai suoraa epätietoisuutta omassa vastauksessaan. Ainoastaan kaksi koehenkilöä ei ilmaissut missään vaiheessa epätietoisuutta tai epävarmuutta vastatessaan kyselyyn. Yksi kyselylomakkeen vastauksista ei vastannut tutkimuskysymykseen, joten se jätettiin analyysin ulkopuolelle kokonaan. Vastaaja ilmaisi kysyttäessä sukupuolitietoisuuden määritelmästä käsitteen merkityksen sijaan oman mielipiteensä aiheesta.

Naurettavaa pelleilyä. On tyttöjä ja poikia, ja tuon ymmärtäminen ei vaadi ihmeitä. (5)

Vastausten sisällä ei ollut nähtävissä yhteyksiä luokkien välillä. On kuitenkin oleellista mainita, että kaksi kolmasosaa eli suurin osa vastaajista, jotka olivat maininneet sukupuolitietoisuuden opetuksen määritelmän kohdalla sukupuolen häivyttämisestä, olivat kuitenkin vastanneet muihin kysymyksiin sukupuolitietoisuuden ja sukupuolitietoisuuden opetuksen määritelmien mukaisesti. Koehenkilö, joka oli vastauksissaan maininnut sukupuolitietoisuuden opetuksen olevan transsukupuolisuudesta opettamista, oli myös ilmaissut vastauksessaan sukupuolitietoisuuteen kuuluvan tietoisuuden omasta sukupuolestaan. Myös koehenkilö, joka mainitsi vastauksissaan sukupuolten oletettujen mielenkiinnonkohteiden huomioimisesta ja opetuksen vaikuttavuuden lisäämisen, oli sama.

5 POHDINTA

5.1 Johtopäätökset

Kyselylomake keräsi tietoa siitä, kuinka vastaajat eli alakouluikäisten oppilaiden vanhemmat näkevät sukupuolittietoisuuden opetuksen ja sukupuolittietoisuuden käsitteet. Tämän myötä voidaan sanoa, että tutkimus onnistui tutkimustehtävässään ja tutkimuskysymyksiin saatiin vastauksia. Aiemmissä tutkimuksissa sukupuolittietoisuuteen liittyen ei ole vielä keskitytty vanhempiin, joten tämä tutkielma varmasti antaa jotain uutta tietoa. Koska kyselyyn vastasi vain yhdeksän koehenkilöä, tuloksia ei voida yleistää, mutta ne kuitenkin antavat jonkinlaisen käsityksen vanhempien näkökulmasta aiheeseen. Pääosin informanttien vastaukset olivat sukupuolittietoisuuden opetuksen ja sukupuolittietoisuuden käsitteiden määritelmien mukaisia, mutta vastauksissa myös esiintyi käsitteiden määritelmistä poikkeavia käsityksiä.

Kolme neljästä ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla muodostuneista yläluokista ovat linjassa sukupuolittietoisuuden määritelmän kanssa. Sukupuolittietoisuus tarkoittaa Ylitapio-Mäntylän (2012b) kertoman määritelmän mukaan taitoa tarkastella sukupuolta useasta eri näkökulmasta sekä taitoa huomata ja huomioida sukupuolen tuottamia eroja. Vastaajat toivat omissa vastauksissaan esiin samoja asioita: sukupuolen moninaisuus, sukupuolistereotyyppien tunnistaminen ja sukupuolen huomioiminen omassa toiminnassa. Neljäs muodostunut yläluokka kuvasi sukupuolittietoisuutta tietoisuutena binääriselle sukupuolijaolle sijoittumisesta, mikä ei kuulu sukupuolittietoisuuden määritelmään. Niin kuin teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltiin, sukupuolittietoisuuden sukupuolikäsitys on moninaisempi, eikä siihen myöskään liity ihmisten tietoisuus heidän omasta identiteetistään.

Sukupuolittietoisuuden opetuksen kohdalla vastauksissa esiintyi enemmän käsitteiden määritelmästä poikkeavia ajatuksia. Sukupuolittietoisuuden opetuksen tavoitteissa mainittiin opetuksen vaikuttavuuden lisääminen ja toteutustavoissa

sukupuolten oletettujen mielenkiinnonkohteiden huomiointi. Nämä molemmat alaluokat viittaavat ajatukseen siitä, että ihmisillä olisi joitain tiettyjä ominaisuuksia ja mielenkiinnonkohteita heidän syntymässä määritellyn sukupuolensa perusteella. Sukupuolitietoinen opetushan nimenomaan tähtää sukupuolittavien rakenteiden ja sukupuolistereotyyppien purkamiseen (Jääskeläinen ym., 2015).

Kuten jo tutkielman johdannossa esitin, sukupuoleen liittyvät kasvatustavat usein sekoittuvat helposti merkitykseltään keskenään. Tämä voidaan ihan konkreettisesti nähdä siinä, että yksi kolmasosa vastaajista mainitsi sukupuolitietoisesta opetuksen määritelmän kohdalla sukupuolen häivyttämisestä, joka viittaa sukupuolineutraalin kasvatustavoihin (Syrjäläinen & Kujala, 2010). Täytyy kuitenkin muistaa, että kaikenlainen sukupuolen häivyttäminen ei kuitenkaan välttämättä viittaa sukupuolineutraaliin toimintaan. Esimerkiksi sukupuolittava kielenkäyttö vahvistaa sukupuolistereotyyppiä ja asettaa sukupuolet eriarvoiseen asemaan (Tainio, 2009). Tämän alaluokan vastauksissa kuitenkin kaikki ilmaisut viittasivat nimenomaan sukupuolineutraalin kasvatustavoihin mukaiseen sukupuolen merkityksen häivyttämiseen.

Sukupuolitietoisesta opetuksen määritelmän kohdalla mainittiin myös transsukupuolisuudesta opettaminen, joka käytännössä kuuluu sukupuolitietoisesta opetukseen, koska sukupuolitietoinen opetus tähtää lisäämään tietoa sukupuolen moninaisuudesta (Jääskeläinen ym., 2015). Transsukupuolisuus kuitenkin on vain yksi pieni osa-alue sukupuolen moninaisuudessa. Koska kyseisessä vastauksessa ei oltu mainittu mitään muuta kuin transsukupuolisuudesta opettaminen, voidaan tämän informantin käsitys nähdä kuitenkin olevan määritelmästä poikkeava, koska sukupuolitietoinen opetus on myös paljon muuta.

Vanhemmilla oli kuitenkin myös paljon tietoa sukupuolitietoisesta opetuksesta. Vanhemmat mainitsivat sukupuolitietoisesta opetuksen tarkoittavan myös sukupuolen huomioimista, yksilönä kohtaamista ja kaikkien hyväksymistä. Opetuksen tavoitteiksi mainittiin sukupuolistereotyyppien purkaminen, yksilöllisen kasvun tukeminen, opetuksen tasa-arvoistaminen, minäsuhteen kehittäminen, tiedon lisääminen ja suvaitsevaisuus. Sukupuolitietoista opetusta ajateltiin toteutettavan sekaryhmissä ja opettajan esimerkin kautta. Nämä ajatukset ovat linjassa sukupuolitietoisesta opetuksen määritelmän kanssa.

Sukupuolittietoinen opetus pyrkii kehittämään sukupuolten välistä tasa-arvoa ja purkamaan sukupuolisegregaatiota rikkomalla oppilaita sukupuolittavia rakenteita ja kannustamalla jokaista oppilasta olemaan oma itsensä (Jääskeläinen ym., 2015).

Niin kuin aiemmin tuloksissa kerroin, ainoastaan kaksi yhdeksästä vastaajasta ei ilmaissut kyselyn missäkään vaiheessa epätietoisuutta tai epävarmuutta omissa vastauksissaan, mikä osoittaa, että teemojen ympärillä esiintyy epätietoisuutta. Keskustelua aiheesta tulisi lisätä myös siksi, että myös vanhempien itsevarmuus omista tiedoistaan kasvaisi. Myös sukupuolten välisen tasa-arvon lisäämisestä mainittiin vastauksissa vain kerran ja sukupuolisegregaatiosta ei mainittu kertaakaan, joten keskustelua nimenomaan sukupuolittietoisuuden tavoitteista voisi lisätä. Toiminnan tavoitteen ymmärtäminen kuitenkin on keskeisessä asemassa ja vaikuttaa siihen, kuinka tärkeänä asiaa pidetään.

Myös vaikka sukupuolen moninaisuus sai paljon mainintoja vastauksissa, sukupuolen käsite on todella moninainen ja monimutkainen ja siihen liittyy useita erilaisia lähestymistapoja (Vilkkä, 2010). Vastauksissa sukupuolen moninaisuudesta mainittiin sukupuolen binäärisestä jaosta poikkeavista sukupuoli-identiteeteistä ja sukupuolen kokemuksellisuudesta. Sukupuolen moninaisuuden käsitteeseen ei kuitenkaan menty syvemmin, joten en voi varmaksi tietää, onko sukupuolen moninaisuuden käsitteen määritelmä samanlainen kuin esimerkiksi tämän tutkimuksen viitekehyksessä. Sukupuolen moninaisuudesta puhuminen voisi olla yksi asioista, johon tulevaisuudessa keskityttäisiin enemmän, koska tiedon lisäämisen kautta myös sukupuolten välinen tasa-arvo on helpompi saavuttaa.

Pelkäsin tutkimuksen alussa, että kyselyyn vastaavat ainoastaan ihmiset, joilla on paljon tietoa sukupuolittietoisuudesta ja sukupuolittietoisesta opetuksesta. Vastauksissa esiintyneen runsaan epätietoisuuden ja epävarmuuden sekä käsitteiden määritelmistä poikkeavien ajatusten myötä voitaisiin kuitenkin todeta tämä pelko aiheettomaksi. Myös huoli siitä, että ainoastaan ihmiset, joilla on vahvoja mielipiteitä ja tunteita näihin teemoihin liittyen vastaisivat kyselyyn, osoittautui turhaksi, koska lähes kaikki vastaukset olivat asiallisia ja vastasivat esitettyihin kysymyksiin.

Koska lapsen kaikilla sosiaalisilla ympäristöillä on vaikutusta siihen, miten hänen käsityksensä sukupuolesta, sukupuolirooleista ja hänen identiteettinsä rajoista rakentuvat (Vilkka, 2010), myös vanhemmillä on vaikutusta siihen, kuinka sukupuolittietoisien opetuksen tavoitteet toteutuvat. Näiden tulosten myötä voidaan todeta, että tietoa sukupuolittietoisuudesta ja sukupuolittietoisesta opetuksesta kannattaa lisätä, jos sukupuolittietoisien opetuksen tavoitteita halutaan edistää. Lisäämällä tietoa aiheesta voimme myös välttää väärinymmärryksiä ja lisätä kaikkien hyvinvointia yhteiskunnassamme. Vanhemmillä on jo paljon tietoa aiheesta, mutta he tarvitsevat enemmän opetusta, jotta he voivat saada varmuutta ja heidän viimeisimmätkin määritelmistä poikkeavat käsitykset saadaan korjattua.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole selkeää ohjetta ja siihen on useita eri näkökulmia, mutta esimerkiksi Eskola ja Suoranta (1996) pyrkivät tarkastelemaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta uskottavuuden, siirrettävyyden, varmuuden ja vahvistettavuuden kautta. Uskottavuus vertailee tutkijan tekemiä tulkintoja ja tutkittavien käsityksiä keskenään (Eskola & Suoranta, 1996), jota olen pyrkinyt vahvistamaan poimimalla suoria lainauksia aineistosta omien tulkintojeni tueksi. Siirrettävyys ilmaisee tutkimustulosten toistettavuudesta toisessa tilanteessa (Eskola & Suoranta, 1996). Olen pyrkinyt parantamaan tutkimuksen siirrettävyyttä olemalla mahdollisimman avoin tutkimuksen raportoinnissa ja objektiivinen tekemissäni tulkinnoissa, mutta aineiston pienen koon vuoksi siirrettävyys kärsii. Eskola ja Suoranta (1996) kertovat varmuuden kasvavan, kun tutkija huomioi tutkimukseen vaikuttavat ennakkoehdot, ja vahvistavuuden kasvavan, kun tarkastellaan myös toisten tekemiä tutkimuksia samasta aiheesta (Eskola & Suoranta, 1996). Sukupuolittietoisuutta ei ole aiemmin tutkittu tästä näkökulmasta, joten en pystynyt hyödyntämään aiempia tutkimuksia oman tutkimukseni luotettavuuden arvioinnissa.

Aihe tutkimukseen nousi omista mielenkiinnonkohteistani, joten pyrin koko tutkimuksen ajan tarkkailemaan erityisesti omaa positiotani tutkijana ja pysymään mahdollisimman objektiivisena. Eskola ja Suoranta (1996) korostavatkin tutkijan

itse olevan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden merkittävin tekijä. Tutkijalla on vastuu koko tutkimusprosessin ajan reflektoida omaa toimintaansa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006) muistuttavat ettei kukaan pysty täysin irrottautumaan itsestään ja omasta ajattelustaan, joten tärkeintä onkin, että tiedostaa omat uskomuksensa ja asenteensa.

Tutkijan aseman lisäksi on tärkeä tarkastella muun muassa tutkimuksen tarkoitusta, tutkimusmenetelmien sopivuutta sekä tutkimuksen raportointia (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Pyrin jatkuvasti tutkimusta tehdessäni noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) määrittelemää hyvää tieteellistä käytäntöä. Pyrin muun muassa olemaan huolellinen tutkimuksen jokaisessa vaiheessa, raportoimaan avoimesti tutkimukseni toteutuksesta ja tuloksista sekä huomioimaan muiden tutkijoiden tekemän työn asianmukaisella tavalla.

Koko tutkimuksen ajan pyrin kunnioittamaan ja huomioimaan tutkittavien suojan (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista, eikä siitä aiheutunut mitään haittaa informanteille. Vastaajilta kerättiin kirjallinen suostumus tutkimukseen kyselylomakkeen alussa. Vastaaminen oli mahdollista keskeyttää missä vaiheessa tahansa, ja koehenkilöillä oli mahdollisuus halutessaan pyytää oman vastauksensa poistamista tietokannasta. Tutkimuksesta kerrottiin etukäteen mahdollisimman paljon informanteille kuitenkin antamatta heille tietoja, jotka saattaisivat vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin, kuten tutkimukseen liittyvien käsitteiden määritelmiä.

Aineistonkeruu toteutettiin tietoturvaisella Qualtrics-ohjelmalla. Kyselylomakkeella ei kerätty mitään tunnistetietoja vastaajista, ja heitä myös kyselylomakkeen yhteydessä kehoitettiin olemaan kirjoittamatta vastauksissaan mitään, josta heidät voitaisiin tunnistaa. Ennen aineistonkeruuta täytin tietosuojalomakkeen aineiston käsittelystä, joka välitettiin myös informanteille tutkimustiedotteen (liite 2) yhteydessä. Tutkimuksen aineistoa käsiteltiin tietosuojalomakkeella ilmoitetulla tavalla, eikä aineistoa luovutettu kenellekään ulkopuoliselle.

Aineiston pienen koon vuoksi tuloksia ei voida yleistää. Aineiston pieni koko varmasti myös vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Koska kyseessä on kandidaatintutkielma, resursseja suuremman aineiston käsittelemiseen tai

hankkimiseen ei ollut. Koska tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja tutkimuksessa vastaajista ei kerätty mitään tietoja, ei myöskään pystytä arvioimaan, kuinka edustava otos tutkimuksen aineisto on perusjoukosta. Tutkimuksen luotettavuutta olisi voinut lisätä myös esimerkiksi triangulaation avulla (Eskola & Suoranta, 1998), mutta koska resurssit olivat rajalliset, tähän ei ollut mahdollisuutta.

5.3 Jatkotutkimusideat

Koska tämän tutkimuksen toteuttamisessa oli käytössä rajallisesti resursseja, sama tutkimus voitaisiin toteuttaa uudelleen isommalla määrällä koehenkilöitä. Kattavamman käsityksen saamiseksi tutkimuksessa voitaisiin käyttää erilaista otantamenetelmää, jotta saataisiin mahdollisimman erilaisia vastaajia. Olisi myös mielenkiintoista nähdä, onko esimerkiksi joillakin tekijöillä, kuten sosioekonomisella taustalla, vaikutusta vanhempien näkemyksiin sukupuolittietoisuudesta ja sukupuolittietoisesta opetuksesta.

Kasvatukseen liittyy aina arvoja, joten myös arvoja sukupuolittietoisuuteen liittyen voitaisiin tarkastella enemmän tulevissa tutkimuksissa. Esimerkiksi voitaisiin tutkia, miten tärkeänä luokanopettajat tai vanhemmat näkevät sukupuolittietoisuuden opetuksen tai sen ajamat tavoitteet. Voitaisiin myös tarkastella, millaisia arvoja ihmisillä on ja miten ne vaikuttavat heidän näkemyksiinsä sukupuolittietoisuudesta.

Tulevaisuudessa, kun sukupuolittietoisuuden lisäämisestä perusopetuksen opetussuunnitelmaan on kulunut riittävästi aikaa, voitaisiin myös tutkia sukupuolittietoisuuden opetuksen tavoitteiden toteutumista tutkimalla oppilaiden omia kokemuksia. Aiemmissä tutkimuksissa on paljon keskitytty tutkimaan sateenkaarinuorten asemaa ja hyvinvointia koulussa (IGLYO, 2022; Jokela ym., 2020). Olisi mielenkiintoista kuulla kaikkien oppilaiden kokemuksia esimerkiksi siitä, miten he kokevat sukupuolistereotypiat ja omat mahdollisuutensa toteuttaa itseään koulumaailmassa.

LÄHTEET

- Alanko, K. (2014). *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Nuorisotutkimusseura.
- Alasuutari, M. (2016). Tytön ja pojan varhaiskasvatus. Teoksessa M., Husso & R., Heiskala (toim.), *Sukupuolikysymys* (s. 110–126). Gaudeamus.
- Butler, J. (2006). *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. (T. Pulkkinen & L.-M. Rossi, käänt.). Gaudeamus. (Alkuperäinen teos julkaistu 1990)
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1996). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Lapin yliopistopaino.
- European Institute for Gender Equality. (2016). Gender in education and training. <https://doi.org/10.2839/045801>
- Haataja, M.-L. & Leinonen, E. (2005). *Opetuksen ja ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt: sukupuolen huomioiva opas kasvatuksen arkeen*. Oulun yliopisto.
- Huuska, M. & Karvinen, M. (2012). Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa O., Ylitapio-Mäntylä (toim.), *Villit ja kiltit* (s. 31–53). PS-kustannus.
- IGLYO. (2022). LGBTQI Inclusive Education Report. IGLYO.

- Jokela, S., Luopa, P., Hyvärinen, A., Ruuska, T., Martelin, T. & Klemetti, R. (2020). *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi: kouluterveyskyselyn tuloksia 2019*. THL.
- Juvonen, T. (2016). Irtiottoja sukupuolen luonnollisuudesta. Teoksessa M., Husso & R., Heiskala (toim.), *Sukupuolikysymys* (s. 30–50). Gaudeamus
- Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Kajander, V. (2015). *Tasa-arvotyö on taitolaji: opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa*. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.
- Karvinen, M. (2010). Sateenkaaren värit koulussa – suvaitsevaisuudesta yhdenvertaisuuteen. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu & S. Tani (toim.), *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa* (s. 111–133). PS-kustannus.
- Karvinen, M. (2016). *Opitaan yhdessä! Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus. Opas opettajille*. Seta.
- Korvajärvi, P. (2010). Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa T., Saresma, L.-M., Rossi & T., Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* (s. 183–196). Vastapaino.
- Lahelma, E. & Gordon, T. (1999). Rajankäyntiä – sukupuoli opetussuunnitelmassa ja koulun käytännöissä (P. Hynninen, käänt.). Teoksessa A.-L. Arnesen, S. Jónsdóttir, E.-S. Hultinger, T. Klemp, B. Trier Frederiksen & H. Lönn (toim.), *Eroja ja yhtäläisyyksiä: sukupuoli pedagogisessa ajattelussa ja käytännössä* (s. 91–106). Helsingin yliopisto. (Alkuperäinen teos julkaistu 1997)
- Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta 1986/609. Annettu Helsingissä 8.8.1986.

- Luísa de Bivar Black, M., Pilar Santos Tambo, M. & Janečková, H. (2021). *Työkalupakki sukupuolistereotyyppien torjuntaan perusopetuksen alaluokilla*. Euroopan unionin julkaisutoimisto.
- Nousiainen, S. (2020). *Sukupuoleen katsomatta*. Atena.
- Opetushallitus. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.
- Reisby, K. (1999). Sukupuoliherkkä pedagogiikka (P. Hynninen, känt.). Teoksessa A.-L. Arnesen, S. Jónsdóttir, E.-S. Hultinger, T. Klemp, B. Trier Frederiksen & H. Lönn (toim.), *Eroja ja yhtäläisyyksiä: sukupuoli pedagogisessa ajattelussa ja käytännössä* (s. 15–34). Helsingin yliopisto. (Alkuperäinen teos julkaistu 1997)
- Robinson, K. H. & Jones Días, C. (2006). *Diversity and Difference in Early Childhood Education: Issues for Theory and Practice*. McGraw-Hill Education.
- Ronkainen, S., Karjalainen, A. & Mertala, S. (2008). Graafisen kyselylomakkeen suunnittelu. Teoksessa S. Ronkainen & A. Karjalainen (toim.), *Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa* (s. 31–41). Lapin yliopistopaino.
- Ronkainen, S., Mertala, S. & Karjalainen, A. (2008). Kvalitatiivisuus, kvantitatiivisuus ja sähköinen kyselytutkimus. Teoksessa S. Ronkainen & A. Karjalainen (toim.), *Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa* (s. 17–30). Lapin yliopistopaino.
- Rossi, L.-M. (2010). Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa T., Saresma, L.-M., Rossi & T., Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* (s. 21–38). Vastapaino.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV -
Mentelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

- Salonen, M. (2011). Sukupuoliansassa. Teoksessa A. Oksanen & M. Salonen (toim.), *Toiminnallisia loukkuja: hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa* (s. 131-153). Tampere University Press.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. SAGE Publications.
- Syrjäläinen, E. & Kujala, T. (2010). Sukupuolittietoinen tasa-arvokasvatus – vaiettu aihe opettajankoulutuksessa ja koulunarjessa. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu & S. Tani (toim.), *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa* (s. 25-40). PS-kustannus.
- Tainio, L. (2009). Puhuttelu luokkahuoneessa. Tytöt ja pojat huomion kohteena. Teoksessa H. Ojala, T. Palmu & J. Saarinen (toim.), *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa* (s. 157–186). Vastapaino.
- Tainio, L., Palmu, T. & Ikävalko, E. (2010). Opettaja, oppilas ja koulu – sukupuolistunut arki. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu & S. Tani (toim.), *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa* (s. 13–22). PS-kustannus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.
- Vilka, H. (2010). *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. PS-kustannus.
- Vuori, J. (n.d.). Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

Wingrave, M. (2018). Perceptions of gender in early years. *Gender and Education*, 30(5), 587–606.

<https://doi.org/10.1080/09540253.2016.1258457>

Ylitapio-Mäntylä, O. (2012a). Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa O., Ylitapio-Mäntylä (toim.), *Villit ja kiltit* (s. 71–90). PS-kustannus.

Ylitapio-Mäntylä, O. (2012b). Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa O., Ylitapio-Mäntylä (toim.), *Villit ja kiltit* (s. 15–30). PS-kustannus.

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

Tervetuloa osallistumaan kyselyyn!

Kyselyn tarkoituksena on selvittää alakouluikäisten oppilaiden vanhempien käsityksiä sukupuolitetöistä opetuksesta ja sukupuolitetöisyydestä. Kyselyn tarkoituksena on tutkia juuri sinun omia ajatuksiasi, joten vastaathan kysymyksiin itsenäisesti ilman erillistä tiedonhakua.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja vastaamisen pystyy keskeyttämään missä vaiheessa tahansa. Vastausten pituudesta riippuen kyselyyn vastaaminen vie arviolta 5-10 minuuttia.

Kyselyyn vastataan nimettömänä, eikä vastaajista kerätä mitään tunnistetietoja. Vältäthän myös itse vastauksissasi kertomasta mitään tietoja, joista sinut voitaisiin tunnistaa. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti EU:n tietosuojasetuksen ja Suomen tietosuojalain edellyttämällä tavalla. Vastauksia ei luovuteta kenellekään ulkopuoliselle.

Tarkemmat tiedot kyselyllä kerättyjen vastausten käsittelystä ja säilyttämisestä pääset lukemaan alla olevasta tietosuojailmoituksesta:

(linkki poistettu)

Kiitos ajastasi jo etukäteen!

*Olen ymmärtänyt, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja voin keskeyttää osallistumiseni milloin tahansa esimerkiksi jättämällä kyselyn kesken. Tutkimuksen keskeyttämisestä ei aiheudu minulle minkäänlaisia kielteisiä seuraamuksia.

Olen saanut tiedotteen, jossa on riittävät tiedot tutkimuksesta ja minusta kerättyjen tietojen käsittelystä niin, että henkilötietojani ei kerätä, ei myöskään epäsuoria tunnisteita, joista minut voitaisiin tunnistaa.

Klikkaamalla "Annan suostumukseni" ilmaisen, että olen ymmärtänyt saamani tiedot ja haluan osallistua tutkimukseen.

Annan suostumukseni

*Kysymys 1: Mitä käsite sukupuolietoisuus tarkoittaa sinulle?

*Kysymys 2: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa sukupuolietoinen opetus on mainittu yhdeksi perusopetuksen tavoitteista.

Mitä ajattelet sukupuolietoisen opetuksen tarkoittavan?

*Kysymys 3: Millaisia tavoitteita ajattelet sukupuolietoisessa opetuksessa olevan?

*Kysymys 4: Osaatko kertoa, miten sukupuolietoista opetusta toteutetaan käytännössä? Jos vastasit kyllä, kerro esimerkki/esimerkkejä.

Liite 2: Tutkimustiedote

Hei!

Olen 3. vuoden luokanopettajaopiskelija Tampereen yliopistosta ja teen tällä hetkellä kandidaatintutkielmaa. Tutkielman aiheena on selvittää, millaisia käsityksiä alakoulun oppilaiden vanhemmilla on sukupuolitietoisuudesta ja sukupuolitietoisesta opetuksesta. Tutkimukseen osallistuaksesi sinulla ei tarvitse olla aiempaa tietoa aiheesta vaan tutkimuksen tarkoituksena onkin selvittää vanhempien omia ajatuksia aiheesta.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistutaan vastaamalla alla olevalle kyselylomakkeelle. Vastausten pituudesta riippuen kyselyyn vastaaminen vie arviolta 5–10 minuuttia. Kyselyyn on aikaa vastata 11.11. asti.

Tässä linkki kyselylomakkeelle:

(linkki poistettu)

Kyselyyn vastataan nimettömänä, eikä vastaajista kerätä mitään tunnistetietoja. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti EU:n tietosuoja-asetuksen ja Suomen tietosuojalain edellyttämällä tavalla. Vastauksia ei luovuta kenellekään ulkopuoliselle.

Tarkemmat tiedot kyselyllä kerättyjen vastausten käsittelystä ja säilyttämisestä pääset lukemaan alla olevasta tietosuojailmoituksesta: (linkki poistettu)

Kiitos ajastasi ja kiitos jo etukäteen, jos päätät osallistua tutkimukseen!

Ystävällisin terveisin,
Sara Huosianmaa

Jos sinulla herää jotain kysyttävää, ota rohkeasti yhteyttä minuun:

sara.huosianmaa@tuni.fi